

BOEKBESPREKING

OUDENAARDE EN DE FARMACIE. - Marc De Smet, 1960.
Verkrijgbaar bij de auteur : Dorpstraat 46, Bevere-Oudenaarde, 77
blz. + 19 buitentenkstplaten.

Het werk wordt in twee delen onderverdeeld; het eerste deel handelt over de geschiedenis van het apotekersberoep te Oudenaarde. De Nering van de H.H. Cosmas en Damianus groepeerde te Oudenaarde apotekers en chirurgijnen. Uit het jaar 1474 dateert het eerste bewijsstuk voor het bestaan ervan, in een rekening van het hospitaal. Vóór 1652, datum waarop aan de Nering haar charter werd verleend, is weinig over de Nering en de apotekerswereld te Oudenaarde bekend, enkele remedies die in de pestjaren in het hospitaal gebruikt werden (o.a. une certaine poudre expédiée de Bruges, waarover we wel iets meer verwachtten!), een paar edikten tegen kwakzalvers en een poging tot reglementering van de drie takken der geneeskunde. Het oorspronkelijk charter ging verloren; wel is bewaard de nieuwe Keur van 1696, waarin bestuur, leerjaren, examina en bijdrage geregeld worden. De kandidaten moesten van goed gedrag en zeden zijn, tot de rooms-katolieke godsdienst behoren, latijn kennen en niet behept zijn met overdreven gewinzucht. Het Antidotarium Gandavense moet gevolgd, visitatie en aflevering van gevaarlijke vergiften worden geregeld. Als geschiedenisbron gebruikte de auteur, voor de 2e helft van de XVIIe en geheel de XVIIIe eeuw de « Vernieuwingen van de banken of eden van dekens en officieren van de nering van de HH. Cosmas en Damianus ». Over het einde van de Gilde (dit zal met de Franse Revolutie samenvallen) is weinig bekend.

Het Tweede Deel handelt over Oudenaardse Apoteken en Apotekers. In een reeks monografieën worden aan de hand van archiefstukken, de lijsten van apotekersgeslachten gereconstrueerd.

In bijlage wordt de volledige tekst gepubliceerd van het « Charter der neering van St-Cosmas en Damianus » van 1696.

Het boekje, keurig uitgegeven, werd verlucht met zeer verzorgde platen w.o. een gekleurde reproductie « De bittere geneesdrank » van de Oudenaardse schilder Adriaen Brauwer.

Er werd over de Nering van de H.H. Cosmas en Damianus te Oudenaarde reeds geschreven, door Creteur en De Vacht in 1882. De auteur deelt mede dat hij na vele vergeefse pogingen dit werkje heeft kunnen bemachtigen op het ogenblik dat

hij zelf met zijn boek klaar was. Hij heeft aldus veel open deuren ingestampt, maar « aan de andere kant stond het voordeel dat we van een onbevooroordeeld standpunt konden vertrekken ». Bij het lezen van Oudenaarde en de Farmacie stellen we vast dat Creteur en De Vacht bij schrijver niet op een heilig blaadje komen te staan; toch moet ik erop wijzen dat zij de apotekersgeschiedenis te Oudenaarde laten beginnen in 1388, met een stadsreglement handelend over de prostitutie en waarin iets over apothecarissen zou vermeld zijn. 1338 is een der oudste gegevens over apotekers in ons land en het is een lakune dat de echtheid van deze bewering niet wordt nagegaan, te meer daar Schelenz in zijn encyclopedische en heel de wereld door geconsulteerde « Geschichte der Pharmacie » dit uit Creteur-De Vacht overneemt en wereldkundig maakt.

Werken zoals Oudenaarde en de Farmacie, over lokale farmaciegeschiedenis verdienen navolging; het zijn de onmisbare fundamenten voor het opstellen van een algemene farmaciegeschiedenis van ons land.

L. Vandewiele.

BUNT, L. N. H. met medewerking van C. FABER-GOUWEN-TAK, E. A. DE JONG, D. LEUJES, H. MOOIJ en P. G. J. VRE-DENDUIN. Van Ahmes tot Euclides. Hoofdstukken uit de Geschiedenis van de Wiskunde. Tweede druk, Groningen, J. B. Wolters, 1959, VIII + 168 blz., ill., ing. f 5,75, geb. f 6,50.

Sinds enkele jaren bestaat in Nederland de mogelijkheid in de A-afdeling van het gymnasium de stereometrie te vervangen door geschiedenis van de wiskunde. Proeven in die richting werden ondernomen sinds 1951. Een verslag hierover verscheen in 1954 (1), samen met een tekst bestemd voor de leerlingen. Van deze laatste is het boven geciteerde boek de tweede uitgave. De samenstellers wijzen er in de inleiding op, dat hun werk geen leesboek is maar een schoolboek van het gebruikelijke type, « d. w. z. de tekst dient door de leraar te worden besproken en door de leerlingen te worden bestudeerd ».

De eerste twee hoofdstukken zijn gewijd aan de pre-Helleense wiskunde. We maken eerst kennis met het cijferschrift en de rekenmethodes van de Egyptenaren; het rekenen met stambreuken wordt uitvoerig beschreven. Het overzicht van de Babylonische wiskunde omvat o.a. de ontleding van enkele wiskundige spijker-

---

(1) L. N. H. BUNT. Geschiedenis van de Wiskunde als Onderwerp voor het Gymnasium A. Verslag van een Proefneming (Acta Paedagogica Ultrajectina VI). Groningen, J. B. Wolters, 1954.

schriftteksten. Dit vormt een uitstekende inleiding tot de studie van de verschillende talstelsels in hoofdstuk III.

De zes volgende hoofdstukken zijn gewijd aan de klassieke Griekse wiskunde. Achtereenvolgens wordt het werk besproken van Thales, Pythagoras en de Pythagoreërs, Hippocrates van Chios. Aansluitend volgt een uiteenzetting van de drie klassieke wiskundige problemen : de verdubbeling van de kubus, de trisectie van de hoek en de kwadratuur van de cirkel. In de hoofdstukken over Plato en Aristoteles wordt de betekenis van deze beide figuren voor de ontwikkeling van de mathematische denkwijze belicht. Het boek sluit met een uitvoerige studie over het eerste boek van Euclides' « Elementen ».

Verskillende Griekse teksten worden in de oorspronkelijke taal opgenomen, samen met de vertaling. Het is de bedoeling dat de wiskunde-leraar hierbij gaat samenwerken met zijn collega voor Grieks. Zoals past in een schoolboek, volgt op elk hoofdstuk een reeks opgaven.

Bij de lezing van dit werkje valt direkt op, dat het veel meer geeft dan zo maar een geschiedenis van de wiskunde ; het plaatst de lezer midden de levende Egyptische, Babylonische en Griekse wiskunde. Men gaat zelf rekenen zoals deze oude volkeren dit eeuwen geleden deden. Hierdoor is dit schoolboek een uitstekend voorbeeld geworden van coördinatie tussen verschillende vakken. Het legt verband tussen wiskunde, Grieks, geschiedenis en wijsbegeerte op een natuurlijke, ongezochte manier, iets wat niet van alle coördinatiepogingen kan gezegd worden.

Het past bij de beoordeling van dit werkje na te gaan wat zijn betekenis is voor de wiskundige vorming van de leerlingen. Ongetwijfeld is de omvang van de mathematische kennis die ze meekrijgen kleiner, dan bij de studie van de stereometrie. Hier staat echter tegenover, dat ze een beter inzicht verwerven in de ontwikkeling van de wiskunde en in de betekenis van die wetenschap in het geheel van het menselijk kennen, wat voor leerlingen van de A-afdeling op zijn minst zo belangrijk is als een uitgebreide wiskundige kennis.

We legden er de nadruk op, dat het hier besproken werk een schoolboek is. Dit betekent echter geenszins, dat het tot schoolgebruik moet beperkt blijven. De geschiedenis van de wiskunde is voor velen, in het bijzonder voor veel wiskunde-lerars, nog een gesloten boek. Hier wordt hen een betrouwbare inleiding geboden.

P. Bockstaele.

BRONOWSKI, J. and MAZLISH, B. *The Western intellectual Tradition. From Leonardo to Hegel.* New York, Harper and Brothers, 1960, xviii + 522 blz., \$ 5,50.

Het voorwoord van dit werk vangt aan met de volgende beschouwingen : « Every thoughtful man who hopes for the creation of a contemporary culture knows that this hinges on one central problem : to find a coherent relation between science and the humanities. In education in particular, this problem faces us in two forms. We have to give the future scientist an abiding sense of the value of literature and the arts ; and at the same time we have to give to those whose preoccupations

pation lies with the liberal arts a glimpse of the methods, the depth, and the inspiration of science ».

Met de bedoeling bij te dragen tot het tot stand komen van « an intellectual fusion between the sciences and the humanities » is deze geschiedenis van het westerse geestesleven geschreven. Het boek is gegroeid uit de samenwerking van twee geleerden : de Brit J. Bronowski, wiskundige en auteur van luisterspelen, en de Amerikaan Bruce Mazlish, professor in de geschiedenis en de filosofie van de geschiedenis aan het Massachusetts Institute of Technology. Beiden zijn van mening, dat er nog steeds een te grote kloof bestaat tussen de algemeen aanvaarde geschiedschrijving en de meer gespecialiseerde historiografie van de wetenschap, techniek en kunst. Ze hebben gepoogd in hun werk de cultuurgeschiedenis te zien als een eenheid, waarin naast politieke en economische aspecten, ook de kunst, de wetenschap en de techniek een werkelijke plaats krijgen.

In de Inleiding wordt gewezen op drie kenmerken, waardoor dit werk verschilt van gelijkaardige studies. Vooreerst is het boek een cultuurgeschiedenis in de meest brede zin van het woord, doordat ze zich niet beperkt tot een bepaald gebied, bijvoorbeeld kunst of filosofie. In het bijzonder kregen de exakte wetenschappen een veel ruimere plaats dan gebruikelijk is. Op de tweede plaats werd gepoogd de groei van de ideeën te zien op de achtergrond van de concrete gebeurtenissen die zich gelijktijdig afspeelden. Dit bracht mee dat ook aan technische uitvindingen en aan de sociale evolutie veel aandacht wordt besteed. Ten derde worden de nieuwe ideeën in de mate van het mogelijke voorgesteld in de vorm en met de woorden waarin ze voor het eerst tot uiting kwamen in het werk of in de gedragingen van concrete personen of groepen.

Vooraf dit laatste punt drukte op een bijzondere wijze zijn stempel op de vorm van het werk. Het is niet zozeer een doorlopende geschiedenis geworden, maar een soort triangulatie van het geestesleven van vier eeuwen. Voor de eerste periode bijvoorbeeld, gaande van Leonardo da Vinci tot Galilei (1500-1630) is de beschrijving gecentreerd rond enkele figuren of gebeurtenissen : Leonardo da Vinci, de stadstaten in Italië, Machiavelli, Thomas More, Erasmus en de humanisten, de Reformatie, Copernicus en Galilei, de tijd van Elisabeth van Engeland. Onder de hoofdpunten uit de tweede periode, de tijd van Cromwell tot Rousseau (1630-1760), heeft men : de Royal Society, Hobbes en Locke, Descartes, Voltaire, Rousseau, enz. Het derde deel van het werk kreeg als titel « The great Revolutions » (1760-1830) ; hiermee zijn bedoeld : de industriële revolutie, die zich na 1760 vooral in Engeland afspeelde, de Amerikaanse revolutie en de Franse revolutie. Het verhaal wordt hier geconcentreerd rond figuren als Adam Smith, Benjamin Franklin, Thomas Jefferson, Robert Owen, e. a.

Een onvermijdelijk gevolg van deze methode is, dat bepaalde onderwerpen of figuren minder op de voorgrond treden of zelfs onvermeld blijven. Dit belet echter niet, dat deze studie een samenhangend en levend beeld geeft van het intellectuele leven in het Westen van de Renaissance tot in de eerste helft van de 19e eeuw. Deze vlot en boeiend geschreven cultuurgeschiedenis verdient in het bijzonder de belangstelling van de historici van de wetenschappen.

P. Bockstaele.

LYCHNOS. Annual of the Swedish History of Science Society 1959. Uppsala 1960. Almqvist & Wiksells Boktryckeri A. B. x + 494 blz. ill. Geb. 53 kr., ingen. 44 kr.

Dit prachtige jaarboek 1959, waarop de Zweedse Maatschappij voor de Geschiedenis der Wetenschappen zijn lezers vergast, moet in niets onderdoen voor de vroegere uitgaven van deze vereniging, zowel wat betreft het hoge wetenschappelijk niveau van de inhoud als wat de keurige manier van uitgeven aangaat. We staan in bewondering voor de standing van de bijdragen die ons hier geboden worden en dit des te meer dat het Zweeds, waarin dit jaarboek gesteld is, niet tot de talen behoort met een wijd verspreid spraakgebied en de lezerskring noodzakelijkerwijze dus beperkt blijft. Dit wijst ontegenzeggelijk op een grote bloei van de vereniging. Een opgave van de rijke en verscheiden inhoud geven zou deze bespreking te omvangrijk maken. Beperken we er ons toe, na inzage van dit werk, mede te delen dat men steeds meer overtuigd geraakt — in zover deze overtuiging nog noodzakelijk is — dat waar dan ook de wetenschap beoefend is geweest men steeds contactpunten vindt met wat elders in de beschaafde wereld is gebeurd en dat door de bestendige wisselwerking die overal tussen de wetenschapsmensen bestaan heeft de vooruitgang der wetenschap universeel is gebleven en praktisch overal gelijke tred heeft gehouden. De meeste oorspronkelijke bijdragen van dit jaarboek (blz. 1-203) zijn afgestemd op de Zweedse lezer, maar een uitgebreid résumé in het Engels of het Duits, maakt ze ook toegankelijk voor andere lezers, terwijl andere bijdragen een belangrijke contributie vormen voor de meer algemene geschiedenis der wetenschappen. De talrijke, omvangrijke en met zorg opgestelde boekbesprekingen (blz. 228-473) zijn een ware goudmijn van inlichtingen over de boeken die in 1958 en 1959 in het kader van de geschiedenis der wetenschappen zijn verschenen. We kunnen niet nalaten de auteurs en uitgevers van dit buitengewone jaarboek te feliciteren met deze uitgave, die een sieraad is voor de bibliotheek en een nuttig werk-instrument voor de beoefenaars van het scientiarum historia.

P. Boeynaems.

Inventaire des instruments scientifiques historiques conservés en Belgique, 2e Partie. Bruxelles, Centre national d'Histoire des Sciences, 1960, XVII + 108 hecctografeerde bladen genummerd van 201 tot 308.

Dit werk komt als aanvulling en verbetering van de inventaris die in 1959 verscheen, en bevat een reeks van 108 nieuwe fiches.

Aan de naamlijsten en de fiches is niet de nodige zorg besteed voor het korrekt noteren van persoonsnamen. Zo b.v. : Fiche 222 ; een kwadrant uit het geografisch

militair instituut te Brussel, en gemerkt : G. A. Voigtländer. Van die beroemde Weense instrumentenbouwers kennen we slechts Johann-Christoph Voigtländer (1732-1797), zijn zoon Johann-Friedrich (1778-1857) en de kleinzoon Peter-Wilhelm-Friedrich (1812-1878).

Fiche 233; de scintillometer van Montigny uit het astronomisch instituut der Brusselse universiteit, gemerkt : Troughton & Smals London. Het moet zijn : Troughton and Simms.

Op fiche 224 staat een teodoliet uit hetzelfde instituut vermeld, ditmaal met de juiste naam : Troughton and Simms, maar hier is de datering fout, het instrument dagtekent niet uit het eerste kwart der 19de eeuw, maar is minstens 25 jaar jonger, want Edward Troughton en William Simms zijn maar gaan samenwerken na 1826.

Op fiche 232 staat een sterrekijker uit het museum voor de geschiedenis der wetenschappen te Gent, gemerkt : G. & S. Merz München, waarvan gezegd wordt dat hij dateert uit het begin der 19de eeuw, wat een fout is van minstens een halve eeuw, want het is slechts in 1858 dat Georg Merz in vennootschap is gegaan met zijn zoon Sigismund.

Veel erger is het gesteld met de fiches 237 tot en met 271, die de 35 voornaamste mikroskopen vermelden uit de historische verzamelingen Henri van Heurck. De heer W. Lemoine, opsteller van de fiches, is ertoe gekomen in die 35 nummers op meer dan 20 plaatsen de grofste onzin te vertellen, en, als bibliografie wordt telkens opgegeven, E. Frison **Summair beschrijvende catalogus van Henri van Heurck's wetenschappelijke verzamelingen**, Deel I. Mikroskopen en optische toestellen, Antwerpen 1960, met het onvermijdelijke gevolg dat de deskundige lezer van die fiches ons, geheel ten onrechte, verantwoordelijk kan achten voor de onwaarheden die in feite enkel en alleen te wijten zijn aan de onkunde en het verregaand zelfvertrouwen van de heer Lemoine.

We gaan hier tijd noch plaatsruimte verspillen om al de begane fouten aan te halen en te verbeteren, maar willen toch even vermelden hoe lichtzinnig werd tewerk gegaan bij het opstellen van die 35 fiches.

Op 4 maart 1960 verzocht ons het Antwerps schepencollege aanwezig te willen zijn in het Natuurwetenschappelijk Museum op 7 maart, om de heer Lemoine te helpen bij het inventariseren van van Heurck's mikroskopenverzameling (meer dan 100 stuks en bovendien nog in kisten verpakt : een wekenlange taak!). De heer Lemoine beschikte over een paar uren. Aldra konden we aanvoelen dat de studie van de ontwikkelingsgeschiedenis van de mikroskoop nu precies niet de specialiteit van de heer Lemoine is, en, om hem alle verdere last en moeite te besparen, overhandigden we hem onze pas opgestelde summair beschrijvende catalogus (let wel! een voorlopig dokument enkel opgesteld ten gerieve van de raadgevende commissie van het museum en van het museum personeel. Een definitieve catalogus zal zorg voor later zijn).

In die sommaire catalogus hebben we met een rood kruis al de instrumenten van historisch belang aangeduid, en, met een dubbel kruis, iedere buitengewoon grote zeldzaamheid of zelfs unicum. In de tegenwoordigheid van twee museumbedienden, die ons onderhoud bijwoonden, hebben we de heer Lemoine verzocht enkel de instrumenten te vermelden die speciaal waren gemerkt, hem op het hart drukkend zich strikt aan de tekst van de catalogus te houden en vooral niet te fantazeren ;

meteen hebben we ook verklaard steeds te zijner beschikking te blijven voor eventueel nadere uitleg en hulp.

De hoop dat de heer Lemoine ons zijn fiches voor nazicht zou zenden alvorens ze te publiceren, hebben we moeten laten varen. Van hem vernamen we niets meer. Enkele weken geleden ontvingen we, zonder verder tegenbericht, een exemplaar van de « Inventaire ».

We willen noch kunnen een algemeen deskundig oordeel vellen over die inventaris in zijn talrijke onderverdelingen, waartegenover we vrijwel onbevoegd staan, maar wel mogen we gerust verklaren dat het optisch-mikroskopisch gedeelte een jammerlijke mislukking werd.

Op blz. 26-27, jaargang 2, nr. 1 van *Scientiarum Historia* kregen we van P. Van Oye te horen dat we geen eerbied hebben voor het werk van onze landgenoten, omdat we in onze biografie van Henri van Heurck een paar hopeloos foutieve en onbenullige publikaties onvermeld hebben gelaten.

Ook nu, lopen we weerom het gevaar verwijten van hetzelfde allooi te ondergaan. Bij voorbaat antwoorden we hierop : het werk van onze landgenoten waarden? Heel wel, in zoverre er iets te waarden valt!

Ed. Frison.

LESKY, Erna, Carl van Rokitansky, *Selbstbiographie und Antrittsrede*. Wien, Hermann Böhlau Nachf., 1960. III blz., portr. ö. S 60.—

Carl von Rokitansky, een der grondleggers van de pathologische anatomie, is een der meest markante figuren geweest van de Weense medische school in de 19de eeuw. Hij heeft veel bijgedragen ze tot haar hoge bloei te brengen. De biografie van deze man is nog te schrijven en het is de bedoeling van schrijfster geweest met de publikatie van deze levensherinneringen van Rokitansky, die hij in zijn oude dag schreef en die in zijn familie in handschrift zijn bewaard gebleven, aan het voorbereidend werk van de nog te schrijven biografie mede te werken. Niemand beter dan E. Lesky, die door haar vorige studies getoond heeft de geschiedenis van de Weense medische school als geen ander te kennen, was meer geschikt om de uitgave van dit handschrift te bezorgen.

In zijn auto-biografie vertelt Rokitansky over zijn jeugd, zijn studentenleven, zijn professoraat, zijn familieleven, spreekt echter opvallend weinig over zijn wetenschappelijke arbeid en zijn onderzoekingen om te eindigen met de analyse van zijn eigen persoon, waarbij hij zijn persoonlijke neigingen nagaat, zijn ziekte-toestanden beschrijft en zijn eigen psychische instelling tracht te ontleden. Kontrasterend met de sobere stijl van dit opstel geschreven door een bejaarde en zieke man op het einde van zijn leven, is de levendige oratio inauguralis die Rokitansky in 1844 hield ter gelegenheid van het aanvaarden van de leerstoel van pathologische anatomie. Hier spreken kracht van stijl, zin voor het exakte en het streven naar waarheid

die kenschetsend zijn voor Rokitansky. Ook deze rede bestond slechts in handschrift en wordt hier ook voor het eerst afgedrukt.

Ter verduidelijking van de lektuur van de twee geschriften wordt in een uitvoerige inleiding de Weense anatomo-patoloog gesitueerd en wordt de toestand van de anatomo-patologie vóór Rokitansky's tijd onderzocht. De talrijke verklarende nota's op de tekst, de aangegeven bibliografie en de lijst met korte biografische gegevens over de in de tekst vermelde personen zijn daarbij van aard om van de persoon Rokitansky en van de betekenis van zijn verdienstelijk werk zich een goed beeld te vormen.

P. Boeynaems.